

amelynek egy bizonyos pontján a színész, mintha megütötték volna, ráérez erre a különös, magával ragadó állapotra. A mozgás színháza érzéki műfajú, hatása az érzetek pontos és erőteljes jelenléte esetén működik. Alapvető értékét épp kikerülhetetlen érzékisége kell, hogy jelentse. Olyas valamit közvetít, ami mindannyiunk sajátja, ami valahol az ösztönök és reflexek terén keresendő, s amely területek nem rendelkeznek kellő védelemmel a néző részéről. Védtelen. A hatás úgy éri, hogy mire érkezése észlelhetővé válik, már betalált, már nem lehet tenni ellene semmit. Óriási felelősség! Ha egy buta kis szöveget hallunk, agyunk fellázad és védekezni kezd, de itt, ebben a műfajban erre nincs lehetőség. Természetesen a gyenge vagy dilettáns munka hamar definiálható. A technikai tökéletlenségek is gyors hátraarcra készítetik a szemlélődőt. Azon a szinten azonban, ahol a játékos már rendelkezik a mozgásszínház, s általában a mozgás alapvető eszközeivel, nagy hangsúlyt kell fektetni arra, hogyan élünk a mozgásszínház amúgy magával ragadó lehetőségeivel.

Színház – kívülről és belülről

néhány színházi nevelési projektről

II.

Látogatás a Théâtre du Soleil-ban (Vincennes, Cartoucherie)

Mindkét interjú 2005. május 10-én készült.

Kérdezők: a pécsi Leőwey Klára Gimnázium francia nyelvű színjátszói

Kérdezettek: Sylvie Papandréou és Maurice Dubozier (Théâtre du Soleil)

Beszélgetés Sylvie Papandréou közönszervezővel

– Önnek mi a feladata a társulatnál?

– Tudni kell, hogy itt mindenki elég sokoldalú az elvégzett feladatokat tekintve. Én leginkább a közönséggel foglalkozom, s bár most nincs előadásunk, de ti akkor is a mi közönségünk vagytok. Az én feladatomban a közönségtájékoztatás és sok minden más is. Például most épp díszleteket küldök az afganisztáni Kabulba, ahol egy három hetes kurzust szervezünk.

– Mesélne a társulat történetéről?

– Jó, akkor kezdjük a társulat történetével... (*Helló, Maryline! Hogy vagy?...*) Azért gratulál, mert tegnap este volt a Molière-díjak átadása. Ez egy olyan díj, amelyet a szakma és a közönség ítél oda a legjobb rendezésért, a legjobb társulatnak, a legjobb díszletért, a legjobb zenéért, a legjobb jelmezért stb. És mi tegnap este négy Molière-t kaptunk. A legjobb zenéért, a legjobb díszletért, a legjobb társulat és a legjobb előadás díját az Utolsó karavánszerájért. Most épp egy filmet forgatunk erről az előadásról. Majd ha bemegyünk a színházba, láthatjátok, hogy teljesen át van alakítva a tér. Persze ti nem tudjátok, milyen volt azelőtt, de majd elmagyarázom. Egy nagy mozifilmet csinálunk. Március 31. és június 6. között minden nap forgatunk. Ez hat-hét forgatási hetet jelent, ami egyrészt azért nagyon sok, mert hetente hat napot forgatunk, másrészt meg azért nem sok, mert Ariane Mnouchkine igazi mozifilmet szeretne, amely nem hasonlít a színházra.

Ezt az előadást nem láttátok, s már nem is fogjátok, hanem egy mozifilmet nézhetek meg, amely az előadás

alapján készült, amelyet 2006-ban adnak majd ki DVD-n.

– Beszélt arról, hogy mi van most, mi lesz a jövőben. De bennünket a múlt is nagyon érdekel.

– Jó, akkor most mesélek nektek a társulat történetéről. A történet régen kezdődött – a Théâtre du Soleil épp most ünnepli 40. születésnapját, pontosabban már a negyvenegyediket. Maga a társulat 1964 óta létezik, s 1970-ben rendezkedett itt be. 1964-ben a Sorbonne-on tanuló Ariane Mnouchkine körül összegyűltek a barátai. Ariane ezt kérdezte tőlük: „Ki akar velem színházazni?” Ezt a mondatot azóta is megismétli a próbák előtt. Gyakran kezdi így a próbáit: Na, gyertek, ki akar velem színházazni?

Tehát 1964-ben alakult meg ez a társulat, s mielőtt idejöttek volna a Cartoucherie-be, hat előadást hoztak létre: Gorkij: Kispolgárok, Gautier: Fracasse kapitány, Wesker: A konyha – ez volt az az előadás, amely ismertté tette őket egyetemi berkeken kívül is –, Shakespeare: Szentivánéji álom, Catherine Dasté: A boszorkányfa, Jérôme és a Teknős, és az utolsó, 1969-ban a Bohócok, amely közös kreáció volt.

Aztán a társulat azt tervezte, hogy közösen hoznak létre egy előadást az 1789-es nagy francia forradalom témájában, s ehhez Ariane-nak nagy üres helyre volt szüksége. Mindenki keresni kezdett. Keresett Ariane, kerestek a barátok, amikor egyszer csak az egyik ismerőse azt mondta neki: Ariane, találtam egy teljesen elhagyott, nagy teret. Hát ez volt a Cartoucherie. Eljött, megnézte, és ezt akarta. Teljesen elhagyott hely volt,

egy katona őrizte, semmi nem volt benne. Autóbusz sem jött idáig.

– *Mi volt itt azelőtt?*

– Azelőtt ez a vincennes-i cartoucherie volt. Cartouche franciául történetet jelent, tudjátok, amivel megtöltik a fegyvereket. A hadsereg történyraktára volt. Amikor Ariane meglátta ezt a helyet, rögtön azt mondta magában: ide jövünk, mert hatalmas és elég közel van Párizshoz, de már nem Párizsban, tehát ideális. Megkapták az ideiglenes engedélyt Párizs városától, akinek az épület a tulajdonában volt, hogy elkezdhesse a próbákat. A társulat lejött, elvégezték a legszükségesebb munkákat, berendeztek egy konyhát. Fűtésre nem volt szükség, mert a próbákat nyáron kezdték. Szóval bedugták a lyukakat, több hónapig próbáltak, aztán elmentek előadni a darabot, amelyet koprodukcióban készítettek a milánói Piccolo Színházzal. Annak a színháznak egy fantasztikus olasz rendező, Giorgio Strehler volt az igazgatója, haláláig. Tehát a Piccolóban játszották az előadást, amely egy kisebb forradalmat váltott ki, hatalmas sikere volt. Nagyon dicsérte az olasz és a francia sajtó is. Amikor Ariane hazajött, be akarta mutatni az előadást ezen a helyen is. Meggyőződésével, eltökéltségével és karizmájával elérte – persze nem egy csapásra –, hogy beköltözhessen ide a társulata. Nem tudta volna berendezni az összes épületet, láttátok milyen nagy, tehát másokat is hívott. És akiket idehívott, nagyrészt mind itt is maradtak. (...) És akkor tehát berendezkedett ide a Théâtre du Soleil, s azóta nem ment el innen. Mert ez a hely varázslatos, annak ellenére, hogy nem nagyon kényelmes, inkább olyan, mint egy nagy hajó. 1970 óta a Théâtre du Soleil minden előadását itt hozta létre. A próbateremben kezdjük a próbákat, aztán itt játszunk, ebben az épületben.

– *Most is ugyanazok a társulat tagjai?*

– Figyeljete, Ariane áprilisban volt 66 éves! Ha mindenki, aki a társulatnál kezdte, most is itt lenne, nehéz lenne az előadásainkat játszani... Természetesen a most itt lévő emberek nem azok, akik az elején itt voltak, de akadnak olyanok is, csak nem színészek. A színészek között vannak, akik már 20 éve itt dolgoznak. De azok a színészek is, akik legutóbb jöttek a csapatba, már legalább nyolc éve itt vannak.

– *Foglalkoznak-e színházi neveléssel a társulatnál? Nem színészképzéssel, hanem színházi neveléssel.*

– Mi előadásokat hozunk létre, találkozunk a közönséggel – mint most is –, és néhány színészünk kijár iskolákba, műhelymunkákat vezet középiskolásokkal, felső tagozatosokkal, természetesen az iskolák kérésére.

– *Együtt dolgoznak a tanárokkal?*

– Természetesen. És sokat találkozunk a nézőkkel az előadások után. Ariane is, a színészek is. Aztán itt vannak a kurzusok. Ariane kurzusokat vezet színészeknek, és semmit nem kér érte, csak munkakedvet. A kurzus ingyenes, s nem szükséges hozzá semmiféle végzettség. Persze van válogató. 2500-an jönnének, s a legutóbbi, két évvel ezelőtti kurzuson 460 résztvevővel dolgozott, ami hatalmas szám. El tudtok képzelni egy kurzust 460 fővel? Szóval nagy figyelmet fordítunk a képzésre. De

az utóbbi időben annyit dolgozunk, hogy inkább azt szeretnénk, hogy csak úgy jöjjenek hozzánk az emberek.

– *Minket is első látásra megérintett ez a hely...*

– Látom a kezetekben azt a dokumentumot, amely azoknak a fiataloknak szól, akik érettségizni fognak. A Théâtre du Soleil érettségi téma, a társulat egyik hajdani tagja nagy vonalakban kidolgozta a témát, vagyis kapcsolódókat adott a kidolgozásához. Van egy honlapunk is, a www.lebacausoleil.com, amelyen sok információt, dokumentumot találhattok ehhez.

– *Mi is részt vennénk egy olyan kurzuson, amelyről most beszélt. Meghirdetik?*

– Nem, sehol. Még így is, hogy meg sem hirdetjük, 2000-2500 jelentkező van. Ha meghirdetnénk, háromszor-négyszer többen jönnének. Az egész világból.

– *Akkor mi honnan értesülhetünk róla Magyarországon?*

– Telefonáltak és megbeszéljük. Tudjátok, egy ilyen kéthetes kurzusnak az előkészítése legalább három hónapnyi munkát igényel. Kiküldjük a leveleket, szervezünk, meghallgatjuk a jelentkezőket – és mindez ingyen. De nézzétek csak, ki jön ott!...

(Nagy meglepetésünkre egy fiatal lány, a franciás színjátszó berkekből ismert Józsa Judit jelenik meg, aki második éve dolgozik a Théâtre du Soleil-ben.)

Látjátok, sok náció dolgozik együtt a társulatban, kb. 25 országból vagyunk. És ez mindig is így volt. Franciaország képére hasonlít a társulat: olyan, mint egy befogadó ország. Egyesek szeretik, hogy ez így van, mások nem. Mi így szeretjük. Mert a Théâtre du Soleil, mert Ariane Mnouchkine személyisége sok embert vonz külföldről is. Látjátok, magyar is van, de van román, afrikai, ázsiai, ausztrál, latin-amerikai, amerikai, osztrák, orosz, olasz, korzikai.¹ Van algériai, togói, afgán, kurd, iraki, iráni... Hetvenöten vagyunk.

– *Ez rengeteg. Hogy tudják ezt finanszírozni?*

– A Théâtre du Soleil anyagi támogatása azt teszi lehetővé, hogy három és fél hónapig kifizessük a béreket, a fix működési költségeket, mint a fűtés, a világítás, a portás bére, a bérleti díj – ami ugyan jelképes, de mégis csak van. Kizárólag a kulturális minisztériumtól kapunk támogatást. Ebből tehát három hónapig tudnánk élni, aztán munkanélküliek lennénk. De itt főleg arról van szó, hogy mi sokat próbálunk és hosszú ideig. Minimum hat hónapig próbálunk egy előadást, s a próbaidőszak alatt nincs bevétel, csak sok-sok kiadás. Mert azon kívül, hogy fizetnünk kell az embereket, anyagot vásárolunk a díszlethez. Hogy ezt meg tudjuk oldani, el kell adnunk az előadásainkat máshol is, s a nézőteret dugig kell töltenünk. Ha csak 90%-os a látogatottságunk, akkor bezárhatjuk a boltot. 110%-ban kell megtelnie, s minden nézőnek fizetni kell. Majdnem mindegyiknek. Ez egy külön harc. Tehát azért játszunk sokáig – 2-3 évig is – egy előadást, hogy sok bevételünk legyen. Mikor

¹ Korzika Franciaországhoz tartozik, de kulturális és nemzeti különállásukat mindig is hangoztatták az ott élők

Shakespeare-t játszottunk², az olyan trilógiaféle volt: amikor kész lett az egyik előadás, a szabadnapokon elkezdtünk próbálni egy másikat. Na ezt nem csináljuk többet. Egyszer megpróbáltuk, de ennek vége.

– *Milyen külföldi fesztiválokra hívják a társulatot?*

– Sokat járunk külföldi fesztiválokra. Hamarosan Berlinbe megyünk, bár az éppen nem fesztivál lesz. Aztán egy New York-i nemzetközi fesztiválon veszünk részt, majd pedig Melbourne-ben egy másikon. Azért járunk inkább fesztiválokra, mert azoknak nagyobb a költségvetésük. A Théâtre du Soleil előadásai nagyon sokba kerülnek, mert mi sokan vagyunk. Nekünk nincs akkora fellépti díjunk, mint Peter Brook vagy Bob Wilson társulatának, a miénk harmad- vagy negyedannyi, de mi sokan vagyunk, sok a díszletünk, és rettentően igényesek vagyunk a helyre, ahol játszunk. Általában enni is adunk a közönségnek, az jó, és nem kerül sokba. Kár, hogy nem tudunk olyan országokban is játszani, ahol nem tudják megfizetni az előadásainkat, de nem tehetjük, mert mindenkinek kenyeret kell adni. New Yorkban például két hét a fesztivál, három és fél hetet töltünk ott, s a júliusi fizetéseket a fesztivál fedezi.

– *Hallottuk, hogy a Théâtre du Soleil-ben nem akkor kezdődik az előadás, amikor a színészek színpadra lépnek.*

– Némileg egy cirkuszra hasonlítunk. Két órával az előadás előtt... tudjátok, olyan ez, mint a repülőtér. A gép indulása előtt két órával ott kell lenni: csekkolunk, beszállunk – ez is az utazás része. A nézők egy órával az előadás előtt érkeznek, esznek, nézik a készülődő színészeket. Ariane azt mondja, hogy a nézőknek is szükségük van arra, hogy lássák a színészek készülődését, koncentrációját, sminkelését. A nézőknek is fel kell készülniük az előadásra. A nézők reggel hétkor keltek, dugóba keveredtek, dolgoztak az irodában, nehéz napjuk volt, sietve idejöttek. Ahhoz, hogy belépjenek egy másik világba, az előadáséba – és itt az előadások hosszúak, soha nem másfél órásak! – segíteni kell nekik felkészülni a befogadásra.

A már kisminkelt színészek, aki nem lépnek rögtön az elején színpadra, és a társulat minden tagja a bejárat-hoz megy, fogadja a nézőket, odaadják a jegyüket, elmagyarázzák, mit kell tenniük, enni adnak nekik. 500 néző esetében ez sok munkával jár, mindenkire szükség van. A szünetben ugyanez történik, azok a színészek, akikre nincs szükség a színpadon, a bárban szolgálják ki a nézőket. Van tea, kávé, üdítő... Az előadás után is a nézőkkel maradnak, hogy beszélgessenek az előadásról. Ez nem lehetséges szerződött színészekkel, akik folyton rohannak, csak így, ha társulatban vagyunk. És ha mindenkinek ugyanannyi a fizetése.

A színpad és a nézőtér nyitott. Az emberek bemehetnek már érkezéskor, kiválaszthatják, hol akarnak ülni, beteszik a székátlán levő tasakba a jegyükről leszakítható kupont, s kimehetnek a fogadótérbe, amely nagy, világos helyiség. Így nem nyugtalanok, hogy nem lesz helyük, nem torlódnak, nem sietnek. Azt szeretnénk, ha az emberek megszabadulnának gondjaiktól, s

készen állnának az előadás befogadására. Tudjátok, miről szól a legutóbbi előadásunk?

– *A menekültekről.*

– Igen, és az utazásukról. Emberek sokasága kényszerül elhagyni a hazáját politikai nézetei, a háború vagy a gazdasági helyzet miatt, s eljönni Európába, főleg Franciaországba, Angliába, Németországba. Ezekről az emberekről szól Az utolsó karavánszeráj. Kétrészes az előadás, mindkét rész három órá. Az utazásukról szól a darab. Elhagyják az országukat, elmenekülnek. De a hazát teljesen elhagyni nem lehet, mert a hiánya sebeket okoz. Ezek a menekülő emberek modern hősök, mert mindent maguk mögött hagyva néznek szembe a veszélyekkel. Sokan meghalnak közülük. Ezt meséli el az előadás nagyon egyszerű módon. Azokból a találkozó-sokból született, amelyek Ariane és a menekültek közt zajlottak menekült-táborokban, Franciaországban, Ausztráliában, Indonéziában. Ariane hallott tőlük történeteket. Egy táborban írásokat is találtak, a menekültek verseket másoltak és írtak. Biztos ti is ismertek ilyen történeteket, mert olvastok újságot, néztek tévét. A színház célja, hogy ezeknek az embereknek a szenvedését megjelenítse. A szenvedésüket, amelyben adódhat néhány vidám perc, néhány fontos találkozás, felismerés, egy-egy költői pillanat is.

Beszélgetés Maurice Dubozier színésszel

– *Önnek ma mi a dolga a társulatban?*

– A mai jelenetekben nem vagyok benne. Így hát segítek sminkelni, a díszleteket felállítani. A sminkelés nehéz, mert más kell a filmen, mint a színpadon.

– *Mióta van a társulattal?*

– A 80-as években jöttem a társulathoz. 11 évet dolgoztam velük, majd 11 évig máshol, és aztán visszajöttem.

– *Pihent egy kicsit?*

– Nem, pihenni jöttem vissza. Előtte sok mindent csináltam: rendeztem egy előadást is. De én színész vagyok, nagyon hiányzott a játék. Itt meg játszunk. Amikor játszunk, akkor tényleg játszunk. Az utolsó karavánszeráj-ra jöttem vissza.

– *Mesélne nekünk arról az alkotómunkáról, amely megelőzte a bemutatót?*

– Az utolsó karavánszeráj közös produkció. Valódi közös munka eredménye. Én délről származom, Perpignan-ból, s a hetvenes években, amikor fiatal voltam, s színházzal kezdtem foglalkozni, mindig közös produkciókat hoztunk létre. 1968³ után, amely mint valami örült szél söpört végig a társadalmon, nagyon fontos társulatok alakultak, sok figyelemre méltó dolog történt a színházban is. Sok szó esett akkoriban a „living theatre”-ről, amely improvizációkon alapult. Nem gondoltam, hogy ez a kísérlet 2003-ban is megújítható, s ennyire közös lehet egy előadás megszületése. Ez az első rendezés, amelyhez Ariane nem adja a saját nevét.

² Les Shakespeare (1981-84)

³ Az 1968-as francia diáklázadás.

Tényleg együtt improvizáltunk, s a keresés szép pillanatait éltük át a közös munka hónapjai alatt. Harminchatan dolgoztunk így együtt, na meg a muzsikások, Ariane és Ariane asszisztense. Egyedi volt ez a munkastílus, mert soha nem volt öncenzúra, ami megölheti az alkotást. Ezt a csapdát sikerült elkerülnünk. Úgy kezdődött a munka, hogy Ariane bejárta a világot, s meglátogatott több menekülttábor, s interjúkat készített a menekültekkel. Franciaországban sokat beszéltek a hírekben – s talán ezeket Pécsen is lehetett hallani – egy bizonyos sangatte-i táborról. Néhány éve menekülthullámok érkeztek, főleg afgánok – a háború miatt –, irakiak, kurdok, irániak, s álmuk az volt, hogy eljussanak Angliába.

– *Miért éppen Angliába?*

– Mert abban az időben az angol törvények voltak a legmegengedőbbek az emigránsokkal. Amikor útjuk vége felé megérkeztek Calais-ba, a francia partokra, onnan már látni Angliát. Ott fogadta őket a Vöröskereszt. Egy nagy táborban voltak, sokan, sokféle náció. Egy ilyen hely lassanként megtelik mítoszokkal. Sangatte volt az utolsó karavánszeráj. Néha kétezer ember: nők, gyerekek, férfiak. És minden este megpróbált néhány menekült átszökni Angliába. Vagy két TGV-kocsi között megbújva, vagy kamionba rejtőzve, teljesen kiszolgáltatva az embercsempészeknek. Mindenütt, ahol nyomor van, azonnal megjelennek a nyomorultakat kihasználók. Ariane a táborok lakóival készített riportokat. Aztán néhány színész is elment a táborokba, de az a legérdekesebb a dologban, hogy Ariane soha nem adta ide ezeket az interjúkat. Tehát mi nem a történeteket illusztráltuk. A színészek a képzeletével kell dolgoznia, ezért mi történeteket képzeltünk el. De a jelenetek közé betett Ariane néhány elbeszélést, amelyek a menekültektől származnak, ezeket a nézők hallhatják. Így aztán párhuzamosan van jelen valami, ami a képzelet szülötte, de nagyon közel van a valósághoz és maga a valóság.

Az első részen hat hónapig dolgoztunk, a másodikon két hónapig. Sok-sok történetet improvizáltunk, az előadás hat órássá lett, s ez csak a harmada az elkészített jeleneteknek.

– *De a végén megmutatta Önöknek Ariane az interjúkat?*

– Nem, mi is csak az előadáson hallhattuk, ahol a nézőknek is bemutatta.

– *De kár, hogy nem láttuk az előadást!*

– A nyolcvanas években két mai témájú előadást csináltunk: a Kambodzsában történekről, tudjátok, a népirtásról. A másikat pedig India történetéről, a függetlenség utáni felosztásról. Ezekben az előadásokban ismert történelmi személyiségek szerepeltek, akiknek itt függött a fotója: Szihanuk, Gandhi, Nehru, Dzsinnáh, Pakisztán megalapítója és más ismert politikusok... Én soha nem dolgoztam fotókkal, mégis nagyon felkavaró a hasonlóság. Mert a színész munkájában az átalakulás nem csak fizikai. Persze az is fontos lehet. De mindennek belül kell történnie. Ha veszünk egy fényképet, s arra akarunk hasonlítani, akkor a valósághoz ragadtunk. Ezt Ariane szokta mondogatni. A képzeletet olyan távol kell küldnünk, ahová már mi magunk nem tudunk eljutni. A képzelet egy izom, egy dolgozó izom. (...) A munka során

nagyon messzire tudunk menni. De ezeket a dolgokat nagyon nehéz megérteni. Talán soha az életben nem értjük meg egészen. (...)

– *Gyakran nagyon aktuális politikai témákkal dolgoznak a színpadon. Vagy történelmi témákkal, amelyeknek politikai üzenetük van. Maradhat-e semleges a művész?*

– Nem foglalnunk állást, nem ez a színház feladata. Megfordítom a kérdést: mit jelent az manapság: színházat csinálni? Miért csinálunk színházat? Elmeséljük a világnkat, de vigyázat! Mindig színháznak kell maradnunk! Mert mindenkinek kell, hogy legyen gondolata! Az újságírók, az írók, a politikusok közül néhányan jobban meg tudják ezt fogalmazni. De a színház más! A színész az embert meséli el. Amikor emberi, történelmi tragédiákat mesélünk, még ha egy olyan nagyon is aktuális darabban, mint Az utolsó karavánszeráj, az akkor is színház. Emlékszem, mikor bekerültem a Théâtre du Soleil-be, a Shakespeare-darabok idején, három évig Shakespeare történelmi darabjait játszottuk, a II. Richardot, a IV. Henriket és a Királyok éjszakáját.

Ariane azt akarta megérteni, hogy csinálta Shakespeare, hogy a saját történetéről beszélt, hogyan tudott olyan remekműveket írni, amelyek most is érvényesek. Amelyek egyetemesek.(..)

Egy helyzet lehet színházi vagy nem színházi. Ezért próbálunk olyan sokáig. Időt adunk magunknak a keresésre, a körüljárásra vagy a tévedésre. Igen, voltak pillanatok, amikor semmi nem volt világos, amikor azt kérdeztük magunktól: mit csinálunk most, hova megyünk? Vannak napok, mikor találunk, vannak, mikor csak keresünk... de az ember eltévedve lel rá a helyes útra. Talán már ti is éreztétek ezt. (*Csend*)

– *Járt már Magyarországon?*

– Igen. Találkoztam akkor ott egy fiatal parlamenti képviselővel, Derdák Tiborral.⁴ Ismeritek?

– *Hát persze.*

– Azt mondta: én cigányokkal dolgozom. Beszélnek franciául, eljössz hozzájuk? Elmentem. Nagyon jól emlékszem erre a napra, mert lehetett hallani az ágyúdörgést, háború volt a szomszédban. Döbbenetes élmény volt. Ezek a fiatal cigánygyerekek beás nyelven beszéltek és franciául tanultak.

Később mikor Indiában jártam, egy erdő mellett megláttam egy folyóparton egy cigánytábor. Lovak legelésztek a sátrak körül, a nők épp kenyeret sütöttek, velük maradtam egy ideig. Később láttam az atlaszomban, hogy ezt a folyót Beásnak hívják. A magyarországi beások megőrizték a folyó nevét, ahonnan jöttek.

És van egy másik magyar élményem, az is a cigányokhoz kapcsolódik. Egy ismerősöm megkért, hogy menjek be a rádióba, s meséljek az indiai cigány élményeimről. Végül is az interjúból semmi nem lett, mert a rádiósok lemondták, de barátom meghívott az édesanyjához, mert épp Anyák napja volt. Az anyja egy hatalmas cigányasszony volt. Mikor megtudta, hogy francia

⁴ Derdák Tibor: a francia színésszel való találkozása idején SZDSZ-es parlamenti képviselő, a magyarországi cigányoktatás lelkes szervezője (ld. Gandhi Gimnázium, Collegium Martineum, Kistigrisek)

vagyok, megkérdezte, ismerem-e Jean-Paul Belmondót. Hát persze, feleltem. Miért? Mert ő a példája annak, hogy a vér nem válik vízzé! Hogyhogy? Hát mert akkora a szája, mint egy fél vekni kenyér! Látszik rajta, hogy cigány! Sokáig beszélgettünk, aztán elmentem. Az erkélyről utánam kiáltott: Hé, te francia, ha találkozol Belmondóval, mondd meg neki: Belmondó, cigány vagy, és ezt Budapesten mindenki tudja! (nevetés)

– Nagyon köszönjük, Maurice!

(Itt Maurice Dubozier a fiatalok egy részét csendben és diszkréten bevezeti a forgatás előkészületeire, ahol találkozhatnak Ariane Mnouchkine-nal, aki már a beszélgetés kezdetén szívélyesen üdvözölte csoportunkat.)

„...benned a létra...”

napló a szabadszállási Lajtorja Csoport „műhelyéből”

Török László Dafti

Bevezető

Utoljára akkor írtam rendszeres naplót rendszeresen végzett tevékenységemről, amikor a magyar ifjúsági kosárlabda-válogatott edzői, az akkor divatos Woodan–Sharman-módszer jegyében kötelezték erre a csapat minden tagját. Ez 25 évvel és 30 kg-mal ezelőtt volt.

A szabadszállási gyerekszínjátzókkal eltöltött bő egy évtized során aztán már nem az éppen lefutott Cooper-teszt eredménye vagy a megtanult taktikai figurák rajzai kerültek a füzeteimbe, hanem játszhatónak vélt művek címei, színpadi mozgások ábrái, próbafázisok reflexiói.

Nagyon sok mindenhez kevés egy emberélet, de a két „műhely” – a kosárlabdapálya és a gyermek-színjátzó-tér – léggömbökre mára érzékletesen belémivódott.

Kaposi László megtisztelő kérésére most ez utóbbi műhely, a gyerekszínjátzás hétköznapijairól és ünnepnapjairól írok le néhány dolgot egy virtuális – vázlatfüzetekben, noteszlapokon, több színnel összefirkált rendezői példányokban, szakmai beszélgetések jegyzeteiben és emlékekben „létező” – napló alapján. Kötetlenséget, szabad kezet kaptam, megpróbálok élni vele. Azt hiszem, nem egy „Így rendeztem”-típusú folyamatismertetés, inkább egy „Így gondolkodom”-féle természetrajz, pályakép kerekedik ki majd.

Eltéved, mint maci a Négyszögletű Kerek Erdőben ...

Készülődvén arra, hogy a szabadszállási műhelyben elkészült darabok körülményeiről írjak, lejegyeztem gyermekszínjátzó-rendezői „discográfiámat”, és nosztalgikus mosoly, valamint jövőt fürkésző feszültség egyszerre jelent meg bennem.

[A *-gal jelzett darabok szerepeltek az aktuális országos döntőn ill. gálaműsorban, a nemzetekváltások miatti éppen aktuális Lajtorja ill. felső tagozatosként is Kislajtorjának hívott csoport előadásában.]

*A Négyszögletű Kerek Erdő; A helység kalapácsa; János vitéz; A kesztyű *; Azok a híres rátótiak *; Komédiák a Négyszögletű Kerek Erdőben *; A kiválasztott *; Lúdas Matyi *; „Se füle, se farka...”; A fülemile *]*

1994 óta, amióta drámajátékkal–gyerekszínjátzással foglalkozom, egyik legjobb barátom Sziszüphosz lett. Próbákon, utazásokon, előadásokon való kaján jelenlétével állandó figyelmeztetőm a meglévő és elérhető(!) magaslatoakra, s az újrakezdések szakmai-emberi szükségességére. Sziszüphosz gyakran ölt gyermeki, munkatársi ill. kritikus alakot...

A Lajtorja Csoport(ok) állandó mottója, a megalakulástól kezdve, Weöres Sándor ősi emberi alaphelyzetet leíró gondolata: „Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.” Pólóinkon, ismeretösszevegekben olvasható, hozzánk kapcsolható. Talán sikerül(t) nem csupán kívül hordanunk. Minden próbafolyamatot, előadást amolyan „próbamászásnak” tekintek ama belső lajtorján. Hozzá: évekkal később...